

ARCHEOLOGISCHE ONDERZOEK VAN EEN ROMEINS GRAFVELD TE SIJSELE- DAMME GOLF

S108126
KV1
59

RUBEN WILLAERT BVBA
Afdeling Archeologie

Caroline Ryssaert, Janiek De Gryse, & Korneel Gheysen

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteurs: Caroline Ryssaert
 Janiek De Gryse
 Korneel Gheysen

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: CVBA Ter Wyndt en NV Ter Wyndt

Wetenschappelijke begeleiding: Wim De Clercq (Universiteit Gent)

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, mei 2008

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1. Algemeen	2
1.1. Inleiding	2
1.2. Situering	3
1.2.1. Lokalisering.....	3
1.2.2. Bodemkundige gegevens.....	3
1.2.3. Geomorfologische gegevens	4
1.2.4. Archeologische gegevens	4
2. Methodiek.....	5
2.1. Vooropgestelde strategie	5
2.2. Onderzoeksmethode	5
3. Resultaten	6
3.2. Archeologische resultaten	6
3.2.1. Brandrestengraven.....	6
3.2.2. Overige sporen	10
3.2.2. Bespreking.....	12
4. Besluit en verder advies	14
BIBLIOGRAFIE	15
BIJLAGEN.....	17
1. Uitbreiding golfterrein.....	17
2. Bijzondere voorwaarden archeologische opgraving Romeinse brandrestengraven Golf Damme (gem. Damme-Sijsele, West-Vlaanderen)	18
3. Kijkvenster 1	21
4. Sporenlijst	
5. Vondstenlijst	

1. Algemeen

1.1. Inleiding

Het archeologisch patrimonium kan omschreven worden als het geheel aan resten die in of op de bodem aanwezig zijn en getuigen van het menselijk handelen in het verleden. Op 30 juni 1993 keurde het Vlaamse parlement het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium goed¹. Dit decreet ontstond naar aanleiding van het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat in 1992 in La Valetta (Malta) ondertekend werd door de leden van de Europese Ministerraad². Het verdrag van Malta werd op 12 oktober 2001 door de Vlaamse regering goedgekeurd en door de federale regering op 30 januari 2002 ondertekend. Uitgangspunten van het verdrag zijn: een betere afstemming tussen archeologische erfgoedzorg en ruimtelijke planningsprocessen, een integrale monumentenzorg en behoud van het archeologisch erfgoed *in situ*. Het verdrag van Malta stuurt daarnaast ook aan op de veralgemening van het zgn. veroorzakersprincipe. Waar het archeologisch patrimonium door de uitvoering van werkzaamheden verloren dreigt te gaan, moeten de kosten van een voorafgaand wetenschappelijk verantwoord onderzoek ervan verhaald worden op de veroorzaker.

Het archeologisch onderzoek in Sijsele werd uitgevoerd naar aanleiding van de uitbreiding van het golfterrein (cfr. bijlage 1). De CVBA Ter Wyndt en NV Ter Wyndt namen hun verantwoordelijkheid op door het proefsleuvenonderzoek te financieren, inclusief de basisverwerking³. Uit het proefsleuvenonderzoek kwam een geïsoleerd grafveld uit de Romeinse periode te voorschijn. Dit grafveld werd volledig opgegraven door Ruben Willaert bvba⁴. Het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd door Janiek De Gryse en Saskia De Vos. Het grafveld werd opgegraven door Janiek De Gryse, Korneel Gheysen en Bart Cherretté⁵. De rapportage gebeurde door Janiek De Gryse, Korneel Gheysen en Caroline Ryssaert. De wetenschappelijke begeleiding van het onderzoek was in handen van Wim De Clercq (UGent). Het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed (Sam De Decker) stond in voor de administratieve begeleiding van het project.

De voorziene termijn bedroeg 11 werkdagen voor 2 archeologen: 5 dagen terreinwerk en 6 dagen verwerking. Het definitief onderzoek startte op 3 maart 2008 en werd afgerond op 7 maart 2008.

¹ Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, gewijzigd bij het decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003.

² Conventie van La Valetta (Malta), Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, 20 januari 1992

³ Doornstraat 16, 8340 Sijsele. We willen CVBA Ter Wyndt en NV Ter Wyndt en met name Chris Morton hartelijk bedanken voor de uitstekende samenwerking.

⁴ Bloemisterijstraat 6, 8340 Sijsele. Website: www.rubenwillaert.be.

⁵ Op 6 en 7 maart werd Janiek De Gryse vervangen door Bart Cherretté.

1.2. Situering

1.2.1. Lokalisering

Het plangebied bevindt zich ten noordoosten van de bebouwde kom van Sijsele (prov. West-Vlaanderen, gem. Damme), ten noorden van de Doornstraat en ten zuiden van de Brieversweg. Het vooronderzoek werd uitgevoerd op perceel 324a, 323a, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379a, 380/2, 361, 362, 363, 364, 17a, 21a, 22b, 22a, 23a, 27b, 309, 36n, 20e, 20f, 20h, 20x, 20y, 20z, 20c, 25b, 20k, 20l, 20n2, 20m2, 20r2, 20a, 20b, 20b2, 20c/2, 20d, 15e, 15f, 15g, 4b, 5b, 265, 266, 267, 268a, 269a, 284h, 284g, 287g, 320a. Het romeinse grafveld bevond zich op perceel 266 (Afd 7/sectie A).

1.2.2. Bodemkundige gegevens

Volgens de Bodemkaart van België⁶ komen in het plangebied overwegend *matig natte tot natte zandgronden zonder profiel* voor, in combinatie met verspreide associaties van *matig droge zandgronden met verbrokkelde humus of/en ijzer B-horizont* (postpodzolen) en (in mindere mate) met een *duidelijke humus of/en ijzer B-horizont* (podzolen).

Het grootste deel van het plangebied is gekarteerd als een *matig natte zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel* (kaartenheid Zdp). Deze bodems kenmerken er zich door een grijsbruine Ap-horizont en zijn matig nat en matig gleyig van aard⁷. Op een diepte van 40 tot 60cm komen roestvlekken voor.

De uiterst noordwestelijke hoek van Deelgebied A, de zone waarin zich het romeinse grafveld bevond, staat op de bodemkaart aangeduid als een *natte zandbodem zonder profiel* (kaartenheid Zep); een sterk gleyige bodem met reductiehorizont. Een dergelijke natte bodem of *natte regosol* wordt beschouwd als typisch voor laag gelegen gebieden. De (zeer) donker-grijsbruine, soms roestige, Ap-horizont wordt direct gevolgd door het moedermateriaal (AC-profiel), dat grijsachtig is en roodbruine roestvlekken vertoont. De benaming *natte regosol* wordt tevens gebruikt voor bodems met een zeer ondiepe profielontwikkeling, die echter als gevolg van bewerking (ploegen) in de Ap-horizont is opgenomen.

De bodem in de oostelijke zone van Deelgebied A wordt omschreven als een *matig natte zandgrond met verbrokkelde humus of/en ijzer horizont* (kaartenheid Zdh). Deze *postpodzol* kenmerkt zich door een Ap-horizont met een dikte van circa 40 tot 50cm, gevolgd door een sterk aangetaste B-horizont. Deze B-horizont is dikwijls geheel of gedeeltelijk vermengd met de bouwvoor en – in combinatie met oplossingsverschijnselen - niet meer bewaard gebleven. Op een diepte van 40 tot 60cm komen roestvlekken voor, die echter vaak niet meer waargenomen kunnen worden. In de uiterst oostelijke rand van Deelgebied A komen zones *matig droge zandgronden met duidelijke humus of/en ijzer B-horizont* (kaartenheid Zcg, podzol) voor.

⁶ Kaartblad Moerkerke 23E.

⁷ Ap-horizont: A-horizont die door de mens bewerkt is (*plough*; bouwvoor)

1.2.3. Geomorfologische gegevens

Het onderzoeksterrein ligt net op de grens van de Zandstreek in het zuiden en de Polderstreek in het noorden. De Doornstraat is gelegen op een ca. 2m hoge en ca. 700m brede dekzandrug, die Sijsele doorkruist van west naar oost. Deze duinenrug werd gevormd op het einde van het Pleistoceen (ca. 100 000 – 10 000 j. geleden) en maakte deel uit van de belangrijke duinenrug langs de voormalige kustlijn: vanaf Brugge over Sijsele en Maldegem, met uitlopers tot in het Waasland en de Antwerpse Kempen⁸.

1.2.4. Archeologische gegevens

Tijdens de archeologische begeleiding van het vTn-project (1997-1998) werden in de directe omgeving van het plangebied verschillende archeologische sporen waargenomen. Aan de Brieversweg kwam een rechthoekige houtskoolrijke kuil aan het licht, vermoedelijk te interpreteren als een geïsoleerd Romeins brandrestengraf (cfr. 3.2.1.)⁹. ¹⁴C-datering uitgevoerd op de houtskoolresten leverde een vroeg-romeinse datering op. Halverwege tussen de Doornstraat en de Stoofweg werden enkele houtskoolrijke structuren gevonden, waaronder een ronde kuil met een diameter van ca. 2m, een houtskoolresten en brandsporen *in situ*¹⁰. Dit spoor werd geïnterpreteerd als een mogelijk kolenbranderskuil. Ten westen van de Stoofweg werden Romeinse nederzettingssporen aangetroffen: paalkuilen, karrensporen, grachten en greppels¹¹. Het aardewerk wijst op een vroeg-romeinse datering. Ten oosten van de Stoofweg bevond zich een romeins grafveld, bestaande uit dertien brandrestengraven. Enkele graven bleken omringd te zijn door rechthoekige funeraire greppelcomplexen. Het aardewerk suggereert een datering op het einde van de 1ste eeuw n. Chr. en de 2de eeuw n. Chr.¹². Vermoedelijk werden rond het begin van de 20ste eeuw ook in de nabijheid van de Stationsstraat Romeinse graven aangetroffen¹³. De begeleiding van de vTn-leiding bracht tenslotte ten noorden van de Antwerpse Heirweg een uitgestrekte Romeinse nederzetting aan het licht, mogelijk daterend uit het begin van de 2de eeuw n. Chr.¹⁴.

⁸ http://paola.erfgoed.net/sdx/inventaris/toon.xsp?id=2013&base=gebied&qid=sdx_q0&p=1

⁹ IN 't VEN & HOLLEVOET 2005, I, pg. 61.

¹⁰ IN 't VEN & HOLLEVOET 2005, I, pg. 62.

¹¹ IN 't VEN & HOLLEVOET 2005, I, pg. 63. IN 'T VEN & HOLLEVOET 2005, II, pg. 29-34.

¹² IN 'T VEN, HOLLEVOET, COOREMANS, DE GROOTE & DEFORCE 2005, I, pg. 63. IN 'T VEN, HOLLEVOET, COOREMANS, DE GROOTE & DEFORCE 2005, II, pg. 35-45.

¹³ DE LOË 1905, pg. 139.

¹⁴ IN 'T VEN, HOLLEVOET, COOREMANS, DE GROOTE & DEFORCE 2005, I, pg. 63-64.

2. Methodiek

2.1. Vooropgestelde strategie

Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek werden *Bijzondere voorwaarden archeologische opgraving Romeinse brandrestengraven Golf Damme (gem. Damme-Sijsele, West-Vlaanderen)*, schriftelijk vastgesteld door het Agentschap RO Vlaanderen Onroerend Erfgoed (Sam De Decker) (cfr. bijlage 2). Deze technische bepalingen omvatten de kwaliteitsnormen waaraan het archeologisch onderzoek dient te voldoen.

2.2. Onderzoeksmethode

Tijdens het voorafgaand proefsleuvenonderzoek werd de begrenzing van het grafveld vastgesteld¹⁵ met behulp van een kijkvenster (= kijkvenster 1 – deelgebied A), aansluitend aan sleuf 6 en met een oppervlakte van 130,39m². Tijdens dit onderzoek werd de zone volledig manueel opgeschaafd, analoog ingetekend en gefotografeerd. Vervolgens werden de structuren gecoupeerd – brandrestengraven werden indien mogelijk in kwadranten onderzocht - en handmatig uitgehaald. In een aantal graven bleek nog een volledige pot aanwezig. Deze werden in bulk geborgen en dienen nog geconsolideerd te worden. Het residu van de brandrestengraven werd nat uitgezeefd op een raster van 0,5 mm. Naast de brandrestengraven werden ook enkele andere sporen bemonsterd: het betrof een pollenmonster van een greppel (KV1/S2) en bulkstalen van 1 paalkuil (KV1/S20), twee kuilen (KV1/S19, KV1/S19) en een niet nader gedetermineerd spoor (KV1/S17).

Figuur 1: overzicht van enkele brandrestengraven

¹⁵ DE GRUYSE & DE VOS, 2008.

3. Resultaten

3.2. Archeologische resultaten

3.2.1. Brandrestengraven

Tijdens het vooronderzoek werden een tiental kuilen aangesneden, gekenmerkt door een zeer houtskoolrijke vulling en gecremeerde botresten. Ze werden geïnterpreteerd als romeinse brandrestengraven: bijzettingen in kuilen van de resten van brandstapel en verbrande beenderen van de dode. Deze structuren werden reeds tot een zekere hoogte beschreven in een eerder verschenen rapport¹⁶.

Meestal hebben brandrestengraven een rechthoekige vorm. Te Sijsele trad er wat meer variatie op: slechts een vijftal rechthoekige kuilen (waaronder KV1/S11), terwijl ook vierkante plattegronden (N=4) en een drietal ovaal exemplaren voorkwamen. Hun afmetingen varieerden eveneens sterk (zie sporenlijst). Opvallend waren enkele zeer grote exemplaren met een lengte van respectievelijk 1,75m, 1,25m en 1,40m terwijl brandrestengraven vaak kleiner dan 1m zijn. In de diepte bleven ze beperkt bewaard, tot maximaal 40cm diep. Vaak werd enkel het houtskoolrijke bijzettingspakket geregistreerd, terwijl sporen van het vullen van de kuil of potentiële aanwijzingen voor bovengrondse structuren grotendeels ontbraken. Sporen van bekisting leken afwezig. Dit werd bevestigd door de vaak onregelmatige aflijning van de grafkuilen en houtskoolpakketten, evenals het lage aantal nagels.

Figuur 2: Vaak bleek enkel een houtskoolrijke lens bewaard zoals wat graf KV1/S8 betreft.

In de meeste grafkuilen werden grafgiften bijgezet in het graf zelf. Er leken geen aanwijzingen te zijn voor nisjes naast of onder de graven. Bovendien bleek een groot deel van de grafgiften niet verbrand. Naast enkele metalen vondsten (nagels) ging het vooral om aardewerk. We wijzen eveneens op het relatief lage aantal grafgiften. Voor een gedetailleerde beschrijving van de graven en bijgiften verwijzen we naar de sporen- en vondstenlijst (annex 4 en 5). Het aardewerk zelf werd door Wim De Clercq gedetermineerd (UGent). In onderstaande paragraaf worden de grafcontexten kort besproken.

¹⁶ DE GRUYSE & DE VOS, 2008

Graf KV1/S4

Deze rechthoekige kuil (60x40x10 cm) met onregelmatig grondvlak bestond uit een zeer houtskoolrijk, zwart versinterd pakket. Er werden geen bijgiften gevonden.

Graf KV1/S5

Een vierkante kuil (75x75x40 cm) met afgerond grondvlak had een zwarte houtskoolrijke vulling met lichtgrijsbruine kern. Naast 1 nagel, werd op de bodem van het graf een volledige terra-nigra pot gevonden¹⁷.

Graf KV1/S6

Dit brandrestengraf tekende zich af als een grote rechthoekige kuil (175x75x30 cm). Het houtskoolrijke pakket werd onderaan afgezoomd door een licht geelgrijze uitloging en was bovenaan begrensd met een grijs zandig pakket, een restant van het dichtgooien van de kuil. Het lensvormige patroon is het resultaat van het inzakken van de grafkuil. S6 doorsneed graf KV1/S17 en KV1/S5. In dit graf werd heel wat aardewerk aangetroffen: het betrof aardewerk met een bleek oranje baksel en grijze buitenzijde, was handgevormd en vertoonde kamversiering.

Graf KV1/S7

Deze kleine, vierkante kuil (40x40x10 cm) met onregelmatig grondvlak bestond uit een zeer houtskoolrijk pakket. Dit spoor doorsneed graf KV1/S17. De bijgiften bestonden uit één klein fragment grijs aardewerk en 2 nagels.

Graf KV1/S8

Een onregelmatig, rechthoekige kuil (125x100x20 cm), komvormig in doorsnede, bestond uit een zwarte, houtskoolrijke vulling en bovenaan een restant van een grijze lens gemengde moederbodem. In het graf werden heel wat scherven gerecupereerd die grotendeels gereconstrueerd werden tot één grote, handgemaakte kookpot met uitwaaierende rand. Het baksel had een oranje kern en was matig grof verschaald. Daarnaast bevond er zich eveneens een klein, handgemaakt potje in een bleek oranje baksel.

Graf KV1/S9

Het ging om een grote ovalen kuil afgetekend als een homogeen lichtgrijs pakket met wat houtskool en daarin een zwarte, houtskoolrijke kern (140x90x20 cm). In profiel was de kuil komvormig.

Graf KV1/S11

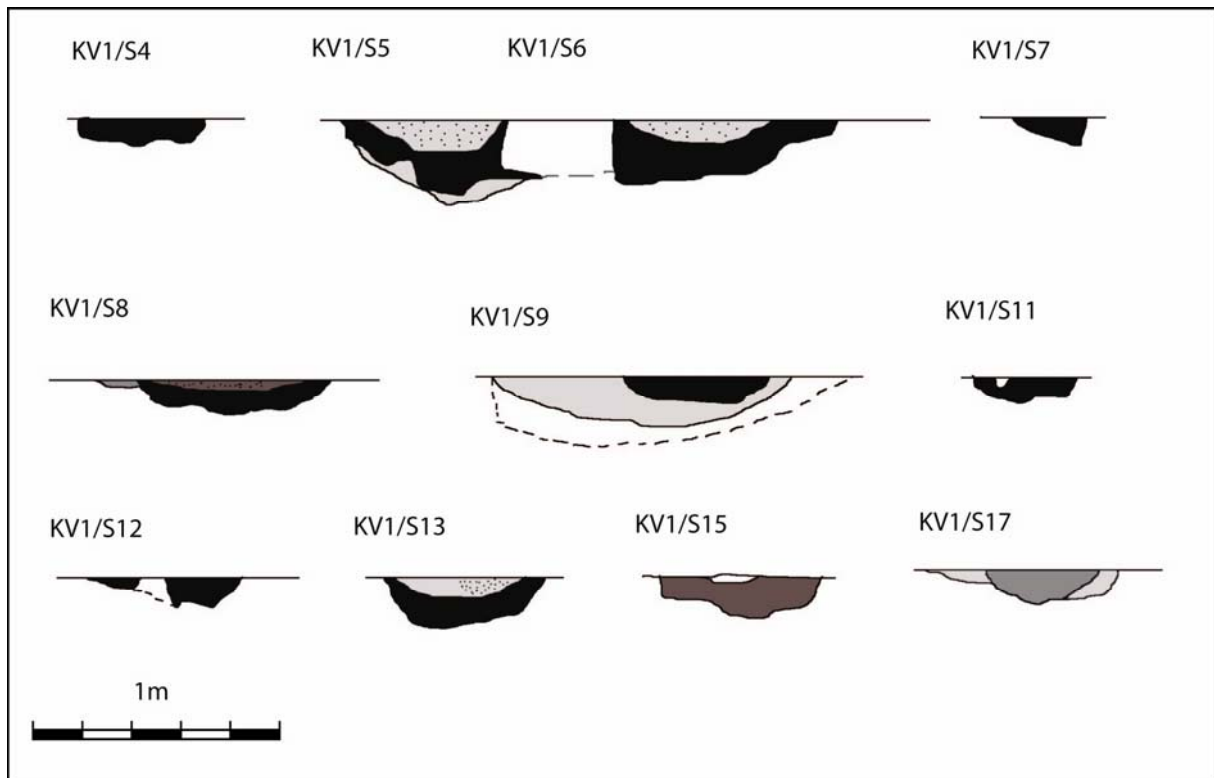
Een kleine rechthoekige kuil (50x45x10 cm) met vlakke bodem bestond enkel uit een zeer houtskoolrijk pakket. Er werden geen grafgiften gevonden.

Graf KV1/S12

Deze ovalen kuil (85x45x20 cm) met onregelmatig grondvlak had een houtskoolrijke vulling dat plaatselijk sterk gebioturbeerd leek. Onderaan het graf bevond zich een omgekeerd geplaatst terra nigra-potje¹⁸. Alhoewel de grafgift zich onder het houtskoolrijke pakket bevond, kon tijdens de opgraving niet uitgemaakt worden of het aardewerk zich op de bodem van de kuil bevond dan wel in een nis onderaan de eigenlijke grafkuil.

¹⁷ Deze vondst dient nog geconsolideerd en verder gedetermineerd te worden.

¹⁸ Deze vondst dient nog geconsolideerd en verder gedetermineerd te worden.

Figuur 3: coupetekeningen van de brandrestengraven

Figuur 4: coupe van graf KV1/S9

Graf KV1/S13

Een vierkante kuil (80x75x25 cm) met relatief rechte wanden en bodem bestond uit een houtskoolrijk pakket en bovenaan een lichtgrijze, zandige vulling. De grafgiften bestonden uit twee nagels en een dertiental sterk verweerde scherven gemaakt uit een reducerend, grofverschaald en handgemaakt baksel.

Graf KV1/S14 werd gedetailleerd beschreven in een eerder rapport¹⁹.

Graf KV1/S15

Deze ovale kuil (90x60x20 cm) met onregelmatig profiel en gemengde, houtskoolrijke vulling doorsneed een andere kuil (KV1/S18). Onderaan bevond zich een omgevalen kookpot of kom met vingertopindrukken op de rand en kamversiering op de buik²⁰. In tegenstelling tot de meeste andere grafcontexten, bleek dit aardewerk verbrand te zijn. Daarnaast werden een twintigtal wandscherven met kamversiering verzameld. Deze hoorden vermoedelijk tot dezelfde pot. Ook een zevental wandscherven in rood, handgemaakt aardewerk bevonden zich in de kuil.

Figuur 5: coupe van graf KV1/S15 met een bijgift op de voorgrond.

KV1/S17

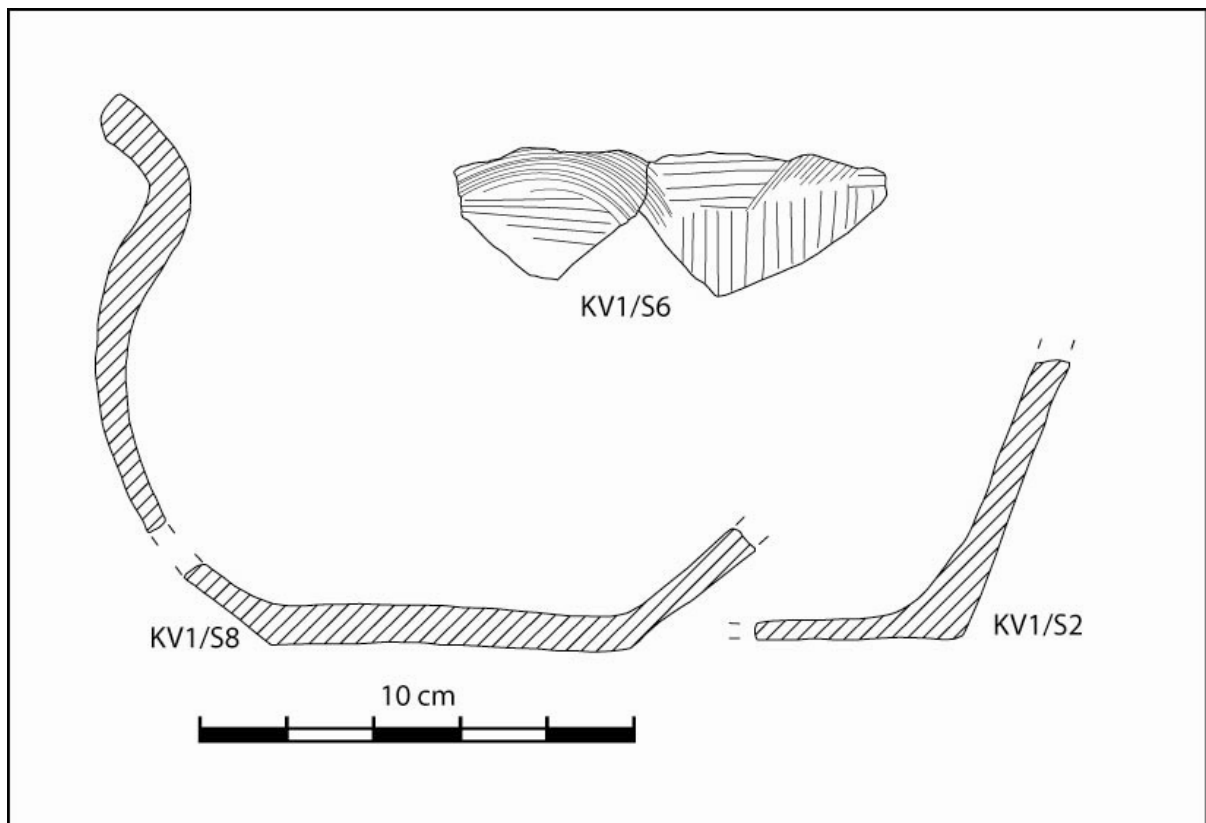
Deze vierkante kuil (60x50x16 cm) met onregelmatig, vlakke bodem week wat de vulling betreft af van de andere grafcontexten. Het ging in dit geval om een gemengde, humeuze vulling met weinig houtskool. Er werd evenmin menselijk botmateriaal aangetroffen. Ofwel gaat het hier om een – rituele ? – kuil ofwel om een slecht bewaard brandrestengraf. Het blijkt immers niet ongewoon dat in de grafkuilen nauwelijks menselijk botmateriaal gevonden wordt²¹.

¹⁹ DE GRUYSE & DE VOS 2008

²⁰ Deze vondst dient nog geconsolideerd en verder gedetermineerd te worden.

²¹ DE CLERCQ 2005, 148

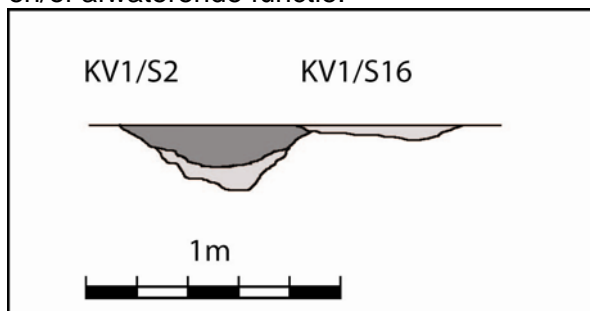
Het aardewerk uit de grafcontexten kon chronologisch geplaatst worden in de late 1ste eeuw- eerste helft 2de eeuw n. Chr.

Figuur 6: handgevormd aardewerk uit graven KV1/S6 (met kamversiering) en KV1/S8 en uit de greppel KV1/S2

3.2.2. Overige sporen

Naast de funeraire structuren werd één greppel (KV1/S2) onderzocht. Deze bevatte een donkerbruine, vrij homogene zandige vulling en was in doorsnede komvormig. De greppel werd reeds tijdens het vooronderzoek onderzocht en maakt deel uit van een groter systeem bestaande uit NW-ZO en NO-ZW georiënteerde greppels²². Op basis van het weinige schervenmateriaal hebben ze een vermoedelijk vroeg-romeinse datering, wat aansluit bij de chronologische positie van het grafveld. Dit greppelsysteem lijkt niet direct in verband te staan met het grafveld zelf, maar vervulde vermoedelijk een meer algemene afbakende en/of afwaterende functie.

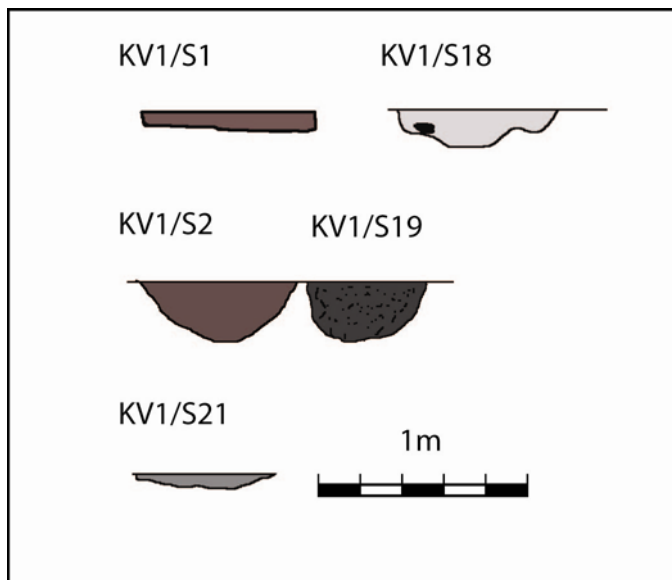
Figuur 7: coupe greppel KV1/S2

²² DE GRUYSE & DE VOS 2008

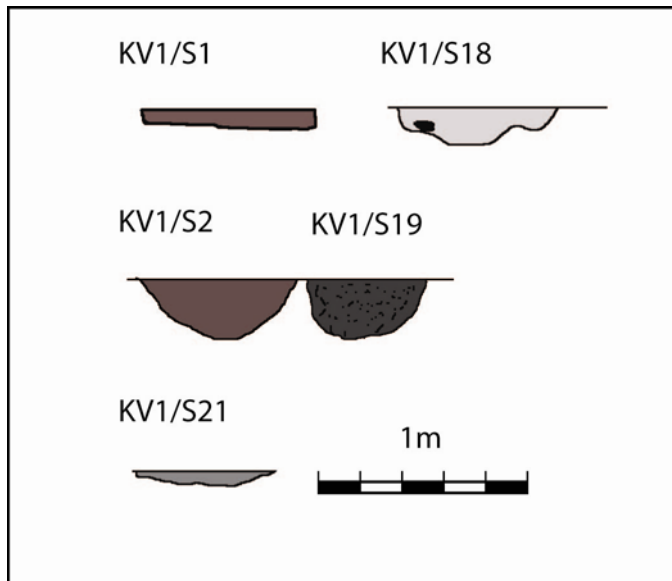
Figuur 8: coupe van greppel KV1/S2

Ter hoogte het grafveldje werden eveneens enkele kuilen aangesneden ((KV1/S1, KV1/S18, KV1/S19 en KV1/S21). Wat de mogelijke functie van de kuilen betrof, tasten we in het duister. Ze hadden over het algemeen kleine afmetingen, uitgezonderd een onregelmatig gevormde kuil KV1/S18 met één meter doorsnede. Deze kuil bevatte naast één sterk verweerd scherfje in een oranje, fijn baksel een zestal wandscherven in matig grof oranje tot grijs baksel. De scherven leken handgevormd en vertoonden een kruisend patroon van kamstrepen op de wand. Enkel KV1/S19 bevatte relatief veel houtskoolfragmenten en aardewerk dat gedeeltelijk als vroeg-romeins werd gedetermineerd. Het betrof een zestal wandscherven en één licht uitwaaiërend randje met lip in grijs aardewerk en kamstreepversiering op de buik. Mogelijk ging het hier om verspit materiaal aangezien er zich in de kuil eveneens postmiddeleeuwse geglazuurde scherven bevonden.

Figuur 9: coupes van de kuilen

Een aantal sporen werden als paalkuil/gat gedetermineerd (KV1/S3, KV1/S10 en KV1/S20) maar ze leken geen deel uit te maken van een duidelijke structuur. Uit één paalspoor werden enkele kleine scherfjes - waarvan één in handgemaakt, gereduceerd gebakken aardewerk – gerecupereerd. Het paalspoor KV1/S20 werd doorsneden door de greppel KV1/S2.

Figuur 10: coupes van de kuilen

3.2.2. Bespreking

De brandrestengraven, aangesneden tijdens het onderzoek te Sijsele, vertegenwoordigen een type dat frequent voorkomt in de Schelde-Leievallei²³ en zijn bovendien typisch voor de eerste twee eeuwen van onze jaartelling. Het crematieritueel gaat immers terug op pre-romeinse inheemse tradities²⁴. Vanaf de tweede helft van de 2de eeuw n. Chr. en vooral in de 3de en 4de eeuw n. Chr. wordt crematie verdrongen door inhumatie (lijkbegraving)²⁵. Alhoewel men vroeger uitging van een vrij uniform beeld van de grafvelden – namelijk grote grafvelden die zich langs de invalswegen naar nederzettingen bevonden en bestaande uit tientallen eerder kleine, rechthoekige kuilen – maakte het onderzoek van de laatste jaren duidelijk dat er heel wat meer variatie bestond op vlak van grafrituelen in de vroeg-romeinse periode²⁶. Naast de zogenaamde typische grote grafveldstructuren, werden ook graven geïsoleerd in het landschap of tussen nederzettingssporen gedocumenteerd²⁷ alsook in de vorm van zwak gegroepeerde graven. Ook op vlak van grondplan en afmetingen bleek heel wat meer variatie op te treden.

Te Sijsele hebben we te maken met een klein, waarschijnlijk kortstondig gebruikt grafveldje. Een mogelijke relatie met nederzettingssporen – zoals wel gebeurde wat het nabijgelegen romeinse grafveld aan de Stoofweg betrof²⁸ - konden we niet achterhalen. Evenmin werden sporen aangetroffen van andere gerelateerde sporen zoals *ustrina* of grafmonumenten. Het feit dat er weinig oversnijdingen vastgesteld werden kan er op wijzen dat er zich boven de graven structuren bevonden. De sporen bleken ondiep bewaard en mogelijke aanwijzingen zijn verdwenen. Tijdens het vooronderzoek werden enkele vroeg-romeinse greppels aangesneden maar deze lijken niet direct in relatie te staan met het grafveld zelf. Vermoedelijk houden ze verband met rurale activiteiten en dienen we ze als percelerings-

²³ Recent onderzoek wijst echter uit dat dit grafritueel ook meer en meer gedocumenteerd wordt in de kustvlakte (DE CLERCQ 2000).

²⁴ VAN DOORSELAER 1969, 121.

²⁵ VAN DOORSELAER 1956: 143.

²⁶ DE CLERCQ 2000

²⁷ Voorbeelden hiervan werden o.a. tijdens recent onderzoek te Flanders Expo (HOORNE ET AL. 2008) en te Kluizendok-Evergem (LALOO ET AL. 2008) gevonden.

²⁸ IN 'T VEN ET AL. 2005

en/of afwateringsgreppels te interpreteren. Duidelijk rituele kuilen werden evenmin gevonden alhoewel we voor een aantal kuilen geen eenduidige interpretatie kunnen bieden. We kunnen dus evenmin uitsluiten dat ze een rituele functie vervulden. Ook wat de enkele paalsporen betreft, hebben we weinig aanwijzingen in verband met hun functie.

De graven kenmerken zich zoals hierboven beschreven door vierkante, rechthoekige of ovale kuilen met daarin resten van de brandstapel en de verbrande beenderen van de dode. Zowel wat afmetingen als grondvlak betreft, lijken de graven sterk te variëren. Ook hier dienen we op de onvolledige bewaring van de grafcontexten te wijzen. Over het algemeen was enkel een houtskoolrijke lens bewaard, terwijl restanten van de kuil ontbraken. Aanwijzingen in verband met de aanleg van de grafkuilen en hun oriëntatie zijn slechts partieel bewaard. Voor een aantal van de beter bewaarde kuilen merken we een noord-zuid oriëntatie op.

In brandrestengraven kan men grafgiften aantreffen. Ze zijn cruciaal om de site te dateren, maar geven eveneens interessante informatie in verband met de sociale positie van de dode en het crematieritueel. Over het algemeen vindt men ze terug in het graf zelf: ofwel gaat het om verbrand materiaal (aardewerk, metaal of dierlijke botresten) – bijgezet op de brandstapel dus – dat samen met de gecremeerde menselijke en brandstapelresten in het graf werd gedeponereerd. Ofwel gaat het om onverbrand aardewerk dat nadien in de grafkuil zelf werd gedeponereerd. Te Sijsele is het merendeel van de bijgiften onverbrand. Enkel graf KV1/S15 blijkt een verbrande pot te bevatten. Bijzetting van grafgiften kan eveneens gebeuren vóór de depositie van de dode in een aparte kuilvormige uitdieping onder het graf of in een nis naast de grafkuil. Te Sijsele werden dergelijke structuren niet gedocumenteerd. Opvallend is het vrij arme karakter van dit grafveldje. Wat metalen vondsten betreft, gaat het enkel om een beperkt aantal nagels terwijl andere categorieën zoals scheermessen of fibulae (mantelspelden) ontbreken. Ook aardewerk komt eerder in lage hoeveelheden voor. Drie grafkuilen leverden zelfs geen enkele bijgift op. Slechts KV1/S8 en KV1/S15 leveren aardewerk van meerdere potten op, alhoewel het telkens om handgemaakt aardewerk gaat. Luxe-aardewerk werd enkel in KV1/S5 en KV1/S12 aangetroffen. Het betrof telkens een volledige terra-nigra pot. Het gewoon aardewerk domineert dus t.o.v. luxe-aardewerk. Dit is geen ongevoerd gegeven voor dergelijke grafvelden²⁹. Het luxe-aardewerk, namelijk twee terra-nigra potten, kon niet verder gedetermineerd worden aangezien het hier om potten gaat die in bulk werden gerecupereerd en nog dienen geconsolideerd te worden. Op het eerste zicht lijken het vormen te zijn die eerder in de eerste helft van de tweede eeuw n.Chr. thuishoren. Het gewoon aardewerk bestaat uit handgemaakte – en soms nagedraaide – kommen of kookpotten, soms versierd met kamstrepen of vingertopindrukken. Zij lijken eerder in de late eerste eeuw n.Chr. thuis te horen, alhoewel ze ook nog in de tweede eeuw kunnen voorkomen. Wat de interne chronologie van het grafveld betreft, zijn er te weinig gegevens voor handen om een fasering te kunnen vaststellen. We stellen enkel vast dat graf KV1/S6 het graf KV1/S5 oversnijdt.

In tegenstelling tot het arme vondstenkarakter van het grafveld, blijken de zeefstalen zeer rijk te zijn aan gecremeerde botresten en botanische resten. Dit is enigszins uitzonderlijk, aangezien er vaak al tijdens het begrafenisritueel slechts een miniem gedeelte van de gecremeerde resten verzameld worden om in de grafkuil zelf te deponeren. Daarbovenop zorgt de bodemgesteldheid – zeker in de zandstreek – voor een verdere verarming van de organische resten. Te Sijsele bieden de graven echter een uitzonderlijk potentieel wat antropologische en botanische analyses betreft.

²⁹ DE CLERCQ, 2000

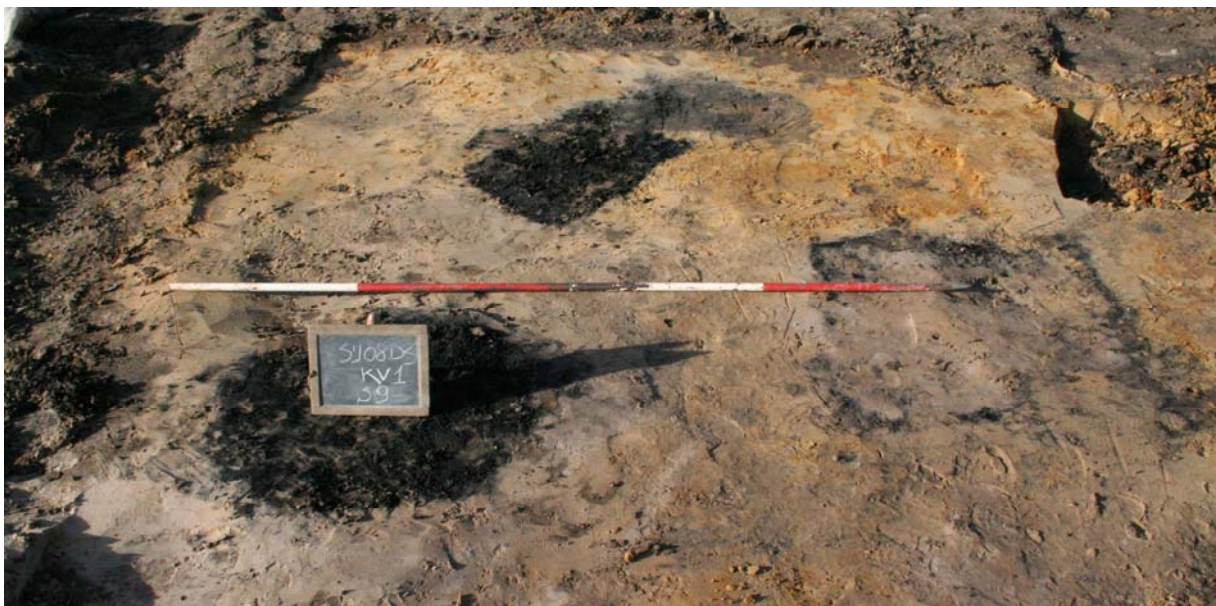
4. Besluit en verder advies

Te Sijsele-golf Damme werden bij het proefsleuvenonderzoek een greppelsysteem en een aantal brandrestengraven aangesneden die uit de vroeg-romeinse tijd dateren. Tijdens het daaropvolgend vlakdekkend onderzoek van kijkvenster 1 bleek het om 11, mogelijk 12, graven te gaan die deel uitmaakten van een klein grafveld. Aanwijzingen voor bovengrondse structuren bleken, omwille van de conserveringsgraad, afwezig. Evenmin werden randstructuren geregistreerd zoals ustrina, duidelijk rituele kuilen of enclos-achtige greppels. Het geattesteerde greppelsysteem bleek eerder thuis te horen in een rurale context en dienst te doen als percelerings en/of afwateringssysteem.

Het gerecupereerde aardewerk van het grafveld bestond grotendeels uit gewoon aardewerk en enkele terra nigra-potten en kon voorlopig in de late 1ste tot eerste helft van de 2de eeuw n. Chr. gedateerd worden.

Wetenschappelijk gezien gaat het hier om een belangrijke context: dergelijke kleine, goed afgebakende grafvelden werden tot nu toe zelden op een verantwoorde manier opgegraven en bieden op vlak van materiaalanalyse een belangrijk potentieel. Bovendien blijken de zeefstalen bijzonder rijk te zijn aan verbrand botmateriaal en macroresten. Antropologische en natuurwetenschappelijke analyses zullen ongetwijfeld interessante informatie opleveren.

Tot slot wijzen we er op dat dit rapport nog onvolledig is aangezien de vier potten die in bulk werden gerecupereerd nog dienen geconsolideerd en verder onderzocht worden.

Figuur 11: overzicht van graven KV1/S9, KV1/S4, KV1/S5 en sporen KV1/S3 en KV1/S21

BIBLIOGRAFIE

- BAKKER J.A. 2004, *Kanttekeningen bij mijn publicaties en enige andere zaken*, Baarn.
- DE CLERCQ W., 2000. *Een blik op een decennium archeologisch onderzoek op gallo-romeinse vindplaatsen in Oost-Vlaanderen*. Vobov-info 52, 35-47
- DE CLERCQ W., 2005. *Een Gallo-Romeins grafveld uit de 1ste eeuw te Oostwinkel-Leischoot*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), *Een lijn door het landschap*. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, I, Brussel, 135-153
- DE GROOTE K., BASTIAENS J., DE CLERCQ W., DEFORCE K. & VANDENBRUAENE M. 1999/2000: *Gallo-Romeinse graven te Huise 't Peerdeken (Zingem, prov. Oost-Vlaanderen)*. *Een multi-disciplinaire analyse*, In: *Archeologie in Vlaanderen VII* (2003), 31-64.
- DE GRUYSE J. & DE VOS S., 2008. *Proefsleuvenonderzoek Damme-golf*. Ongepubliceerd rapport, Ruben Willaert bvba
- HOORNE J., BARTHOLOMIEUX B., DE MULDER J., DE CLERCQ W., RYSSAERT C., BERKERS M., DE DONCKER G., ISERBYT N. & KLINKENBORG S., 2008. *Voorlopige resultaten van het preventief archeologisch onderzoek te Sint-Denijs-Westrem-Flanders Expo (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen): drie Gallo-Romeinse erven*. Journée d'Archéologie Romaine – Romeinendag 2008, 67-72
- LALOO P., DE CLERCQ W., PERDAEN Y., CROMBÉ P., 2008. *Grootschalig nederzettingsonderzoek in een inheems-Romeins landschap. Resultaten 2006-2007 en voorlopige bilan van het preventief archeologisch onderzoek 'Kluizendok' in de gentse haven*. Journée d'Archéologie Romaine – Romeinendag 2008, 73-84
- DE LOË A. 1905, *Rapport général sur les recherches et les fouilles exécutés par la Société pendant l'exercice 1903*, Annales de la Société archéologique de Bruxelles XIX, 129-185.
- HIELKEMA J.B. & DE WIT M.J.M. 2007, *Archeologisch onderzoek naar een mogelijk urnenveld op plangebied 'Plantexpo' te Schoonloo, gemeente Aa en Hunze (Dr.)*, ARC-Publicaties 165, Groningen.
- HOLLEVOET Y. 1992, *Speuren onder het sportveld. Romeinse en middeleeuwse sporen ten zuiden van de Stedebeek te Oudenburg (prov. West-Vlaanderen)*. *Interimverslag 1990-1992*. In: *Archeologie in Vlaanderen II*, 195-207.
- HOLLEVOET Y. 1993, *Ver(r)assingen in een verkaveling. Romeins grafveld te Oudenburg (prov. West-Vlaanderen)*, in: *Archeologie in Vlaanderen III*, 207-216.
- IN 'T VEN I. & HOLLEVOET Y. 2005, *Damme/Moerkerke-Brieveweg*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), *Een lijn door het landschap*. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, I, Brussel, pg. 61.
- IN 'T VEN I. & HOLLEVOET Y. 2005, *Damme/Sijsele-Doornstraat*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), *Een lijn door het landschap*. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, I, Brussel, pg. 62.

IN 'T VEN I. & HOLLEVOET Y. 2005, *Damme/Sijsele-Stoofweg West*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), Een lijn door het landschap. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, I, Brussel, pg. 62-63.

IN 'T VEN I., HOLLEVOET Y., COOREMANS B, DE GROOTE A. & DEFORCE K. 2005, *Damme/Sijsele-Stoofweg Oost*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), Een lijn door het landschap. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, I, Brussel, pg. 62-63.

IN 'T VEN I., HOLLEVOET Y., COOREMANS B, DE GROOTE A. & DEFORCE K. 2005, *Damme/Sijsele-Antwerpse Heirweg*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), Een lijn door het landschap. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, I, Brussel, pg. 63-64.

IN 'T VEN I. & HOLLEVOET Y. 2005, *Een Romeinse nederzetting ten westen van de Stoofweg te Damme/Sijsele (prov. West-Vlaanderen)*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), Een lijn door het landschap. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, II, Brussel, pg. 29-34.

IN 'T VEN I., HOLLEVOET Y., COOREMANS B, DE GROOTE A. & DEFORCE K. 2005, *Een Romeins grafveld ten oosten van de Stoofweg te Damme/Sijsele (prov. West-Vlaanderen)*, in: IN 'T VEN I. & DE CLERCQ W. (red.), Een lijn door het landschap. Archeologie en het vTn-project 1997-1998, II, Brussel, pg. 35-45.

TACK G., VAN DEN BREMPT P. & HERMY M. 1993, *Bossen van Vlaanderen. Een historische ecologie*. Leuven.

THOEN H. 1978, *De Belgische Kustvlakte in de Romeinse Tijd*. Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten van België, Klasse der Letteren, XL, Nr. 88, Brussel.

VAN DOORSELAER A. 1956, *De Gallo-Romeinse begraafplaatsen in België. Verspreiding en algemene beschouwingen*, in: Handelingen van het XXXVle Congres van de Federatie van de Kringen voor Geschiedenis en Oudheidkunde van België, Gent, 136-144.

VAN DOORSELAER A. 1969, *Typische Gallo-Romeinse brandrestengraven in de Scheldevallei*, in: Helinium IX, 118-137.

VAN DOORSELAER A. & ROGGE M. 1985, *Continuité d'un rite funéraire spécifique dans la vallée de l'Escaut, de l'âge du fer au haut Moyen Age*, in: Mélanges d'archéologie nationale offerts au R.P. André Wankenne S.J. pour son 75e anniversaire, Les études classiques LII, n°1, 153-170.

VERMEULEN F. 1992, *Tussen Leie en Schelde. Archeologische inventaris en studie van de Romeinse bewoning in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek*, Archeologische Inventaris Vlaanderen-Buitengewone reeks 1, Gent.

WINTEIN W. 1967, *Landschapontwikkeling te Sijsele. Een historisch-geografisch overzicht vanaf de eerste ontginningen tot heden*. In: Heemkundige Kring Bos en Beverveld. Jaarboek 1967 nr. 2, 9-41.

BIJLAGEN

1. Uitbreiding golfterrein³⁰

³⁰ Opgemeten door landmeter C. Vandenbussche.

2. Bijzondere voorwaarden archeologische opgraving Romeinse brandrestengraven Golf Damme (gem. Damme-Sijsele, West-Vlaanderen)

Bijzondere voorwaarden archeologische opgraving Romeinse brandrestengraven Golf Damme (gem. Damme-Sijsele, West-Vlaanderen)

1. Opdrachtformulering

De opdracht bestaat uit de opgraving van een Romeins grafveld, bestaande uit naar schatting 10 brandrestengraven. De opgraving heeft als doel om de aanwezige waardevolle archeologische sporen en structuren te documenteren en te registreren, opdat hun informatiewaarde niet verloren gaat tijdens de realisatie van de verkaveling.

2. Aanleiding voor de opdracht

De archeologische opgraving kadert in de geplande uitbreiding van de golf van Damme. In december 2007/januari 2008 werd een terrein van 30 hectare verkend door middel van proefsleuven en enkele kijkvensters. Het project werd uitgevoerd door Ruben Willaert nv, in opdracht van Domme Golf & Country Club.

Uiteindelijk werd één waardevolle archeologische zone gedetecteerd, met name een zone met naar schatting 10 Romeinse brandrestengraven. Daarnaast bleek dat grote delen van het terrein een geringe archeologische waarde hebben door het ontbreken van archeologische sporen of door de aanwezigheid van posterieure verstoringen.

Aangezien de realisatie van de golf gepaard gaat met een aanzienlijk grondverzet en gelet op de slechte bewaringstoestand van de graven, kan gesteld worden dat een behoud in situ van de aanwezige archeologische waarden moeilijk is. Hierom werd een opgraving van de bedreigde structuren vooropgesteld.

3. Archeologische en historische context

Zie eindverslag verkennend archeologisch onderzoek nv Ruben Willaert.

4. Inleidende bepalingen opgravingen

- Voor de uitvoering van de archeologische inventarisatie is een opgravingsvergunning noodzakelijk, zoals bepaald in het archeologiedecreet van 30/06/1993 en de bijhorende uitvoeringsbesluiten. De opdrachthouder verklaart te voldoen aan de wettelijke bepalingen ter zake en garandeert de bepalingen van de vergunning strikt na te leven. De onderhavige technische bepalingen worden toegevoegd als bijzondere voorwaarde.
- Kwaliteit van de opdracht staat te allen tijde voorop. Archeologische of opgravingstechnische keuzes moeten duidelijk gemotiveerd worden en archeologisch verantwoord zijn. Indien er sprake is van een ernstige afwijking van de hieronder geformuleerde bepalingen, moet de opdrachthouder zich kunnen verantwoorden. In dergelijke gevallen is een voorafgaande terugkoppeling met het begeleidend bestuur noodzakelijk (Vlaamse overheid, R-O Vlaanderen).

5. Specificatie van de opdracht

5.1. Opgraving

Het doel van de archeologische opgraving is om aan de hand van een welgerichte bodemingreep alle aanwezige archeologische sporen vrij te maken, te registreren en zodoende hun informatiewaarde te ontsluiten, opdat deze niet verloren gaat tijdens de realisatie van de verkaveling.

De meest aangewezen manier om dergelijk gebied op te graven is een vlakopgraving. Hierbij wordt één opgravingsvlak aangelegd voor elk van de onderscheiden archeologische zones. Dit gebeurt op volgende manier:

- De zone waar zich de graven bevinden wordt volledig en manueel opgeschaafd. Nadien worden de sporen in grondplan ingetekend en gefotografeerd.
De structuren die als brandrestengraf worden geïdentificeerd worden met bijzondere zorg behandeld. Dit betekent dat de graven zorgvuldig en manueel worden gecoupeerd (indien mogelijk in kwadrant, bij slechte bewaring kan een enkel profiel volstaan). Het profiel of de profielen van het kwadrant worden ingetekend, nadien worden ook de resterende delen opgegraven. Ook voor andere archeologische sporen geldt dezelfde werkwijze.
- De vulling van de graven wordt volledig en in zo steriel mogelijke omstandigheden in gereinigde en ontsmette emmers opgeslagen. Vervolgens worden deze monsters gezeefd op maaswijdte 0,5mm. De zeefresidu's worden op het zicht geanalyseerd; archeologische voorwerpen (aardewerk, metaal, glas) worden getriëerd en verwijderd uit het staal om apart te worden bestudeerd. De restfractie wordt per staal beschreven, met bijzondere aandacht voor aanwezig botmateriaal, houtskoolfragmenten, zaden en vruchten of eventueel andere aanwezige partikels. Dit restresidue wordt nadien terug in de (gereinigde) emmer gedeponereerd en luchtdicht afgesloten. De emmers worden duidelijk genummerd, zodat ze te alle tijden kunnen worden geïdentificeerd.
- De dagdagelijkse leiding van de opgraving ligt in handen van een archeoloog, die voldoet aan de kwalificaties zoals bepaald in artikel 12 van het Besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 (minstens 6 maanden terreinervaring). Deze persoon is verantwoordelijk voor de opgraving, vraagt de opgravingsvergunning aan en is verantwoordelijk voor de opmaak van het eindrapport.
Deze archeoloog-projectleider wordt in zijn werkzaamheden bijgestaan door één archeoloog-assistent die voldoet aan dezelfde kwalificaties als hierboven, met uitzondering de zes maanden terreinervaring, en door twee arbeiders.

5.2. Verwerking en rapportage

Op het feitelijke veldwerk volgt een beperkte periode van verwerking van de gegevens en rapportage. Deze verwerking moet leiden tot de volgende documenten:

- een grafisch plan met weergave van de onderzochte zone en situering van het plangebied
- detailplannen (grondplannen, profielen)
- een tekstueel rapport met een omvattende en duidelijke beschrijving van de methodiek, de aangetroffen sporen en structuren, een inventaris van de monsters, een eerste interpretatie van het geheel en conclusies
- een (analoog) archeologisch archief omvattende ondermeer:
 - alle andere tekeningen en beschrijvingen
 - het veldboek en alle andere registratiedocumenten
 - volledige inventarislijst met de genomen foto's, spoornummers en monsternummers
 - alle foto's overzichtelijk gesorteerd

- alle (gereinigde) archeologische vondsten, gesorteerd volgens context en ingezameld volgens de regels van de kunst
- een reeks met duidelijk genummerde en afgesloten emmers met daarin de zeefresidues.
- een bevattelijke en duidelijke samenvatting van het project en de resultaten.

Het rapport wordt afgeleverd in minimaal 4 digitale exemplaren en 4 analoge exemplaren:

- Minimaal 1 digitaal en 1 analogo exemplaar voor de opdrachtgever,
- 2 digitale en 2 analoge exemplaren voor het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed (1 voor centraal en 1 voor de buitendienst),
- 1 digitaal en 1 analogo exemplaar voor het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed.

Na uitvoering van de opgraving en na oplevering en goedkeuring van het rapport ontheft het Agentschap R-O Vlaanderen de bouwheer van de zorgplicht en de voorwaarden zoals bepaald in de verkavelingsvergunning en worden de gronden vrijgegeven.

6. Begeleiding en overleg

De opdrachthouder wordt in uitvoering van de opdracht begeleid door het Agentschap R-O Vlaanderen en door het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed. Indien noodzakelijk of gewenst kan bijkomende expertise worden ingeschakeld, op verzoek van opdrachthouder of bestuur.

Bij aanvang van de opdracht wordt een startvergadering voorzien tussen opdrachtgever, opdrachtnemer, het Agentschap R-O Vlaanderen en eventuele wetenschappelijke begeleiding. Er wordt daarnaast voorzien in één tussentijds overleg en één eindoverleg.

Indien gewenst kan tevens regelmatige en informele werfoverleg plaatsvinden.

7. Uitvoeringstermijnen

Het terreinwerk wordt vastgelegd op een termijn van **5 werkdagen** (exclusief eventueel weerverlet).

Voor de rapportage en verwerking wordt een termijn van **6 werkdagen** voorzien (uitsluitend archeoloog-projectleider en archeoloog-assistent).

8. Logistiek/varia

De opdrachthouder voorziet in een werfinrichting conform de vigerende wettelijke bepalingen.

De opdrachthouder voorziet in de plaatsing van een werfbord met daarop beperkte en samenvattende duiding over de opgraving.

In samenspraak met de bouwheer en/of gemeente voorziet de uitvoerder in een rondleiding op de site, perscommuniqué, ...

4. Kijkvenster 1